

PELASTUSOPISTO
RÄDDNINGSSINSTITUTET

Bildmaterial i räddnings- branschens kommunikation

Arbetsgruppen för projektet Effektivitet inom
räddningsväsendet genom strategisk kommunikation

D

ÖVRIGA

Bildmaterial i räddnings- branschens kommunikation

**Arbetsgruppen för projektet Effektivitet inom
räddningsväsendet genom strategisk kommunikation**

Räddningsinstitutets publikation
D-serien: Övriga
9/2022

ISBN 978-952-7217-64-1 (pdf)
ISSN 2342-9305 (pdf)

Översättning: Lingosft Language Services Oy

Räddningsinstitutet
PB 1122
70821 Kuopio
www.pelastusopisto.fi

Layout: Grano Oy
Pärmbild: lilartsy on Unsplash

Innehåll

1	Inledning	6
2	Terminologi som använts i handboken	8
3	Lagstiftning om användning av bilder	10
4	Användning av bilder som tagits inom räddningsbranschen för olika kommunikationsbehov	11
4.1	Bilder tagna vid räddningsuppdrag samt vid brandutredning eller annan olycksundersökning.....	11
4.2	Bilder tagna i andra situationer.....	15
5	Behandling av bildmaterial	16
5.1	Utrustning för att ta bilder.....	16
5.2	Offentliga och sekretessbelagda bilder.....	17
5.3	Mottagning av bilder.....	17
5.4	Att redigera, spara och arkivera samt förstöra.....	18
5.5	Överlämnande av bilder.....	19
6	Upphovsrätt vid användning av bilder	21
7	Om dataskydd och integritetsskydd vid användning av bilder ..	23
8	Sammanfattning och summeringar	24
8.1	Saker att beakta när man använder bilder.....	24
8.2	Några exempel: får man publicera bilden utan att bryta mot bestämmelser och föreskrifter?.....	24
8.4	Kommunikation enligt värderingarna och användning av bilder inom räddningsbranschen.....	26
8.5	Sammanfattning: vad får man ta bilder av?.....	27
	Länkar och ytterligare läsning	28
	Källor som används i handboken	28
	Annat opublicerat material som används i handboken	29

1 Inledning

Den nuvarande kommunikationsvärlden favoriserar bilder och videor, med vilka man kan skilja sig ur flödet av kommunikation och nå målgrupper på ett effektivt sätt. Inom räddningsväsendet tar man inte bara bilder för de lagstadgade uppdragen, utan också för att på olika sätt kunna utnyttja bilder i organisationernas kommunikation och kommunikationen inom branschen. Det finns flera lagar, författningar och anvisningar för att ta, hantera och använda bilder som man ska vara medveten om och ta i beaktande i verksamheten.

Inom räddningsväsendet grundar sig fotograferingen (liksom all verksamhet och kommunikation) sist och slutligen på de värderingar inom branschen som man kommit överens om tillsammans: mänskligt, yrkesmässigt, tillförlitligt. Genom kommunikationsmedel och att ta bilder kan man stöda uppnåendet av räddningsbranschens viktiga mål samt att klara av de grundläggande uppgifterna.

Den här handboken är särskilt avsedd för att användas inom kommunikationen i räddningsbranschen. Inom räddningsbranschen används bildinspelningarna till exempel i brandutredningar, interna och externa utbildningar, lagenlig säkerhetskommunikation och olycksinformation samt i olika publikationer. Utöver det ständigt förnyande bildmaterialet har organisationerna gamla fotografier, av vilka en del kan anses vara av kulturhistoriskt värde. Utgångspunkten är att alla dessa ska kunna användas även i rent kommunikativa syften, förutsatt att ramvillkoren som grundar sig på lagstiftningen och räddningsbranschens värden uppfylls. Det är bra att från fall till fall överväga bildernas lämplighet för kommunikationssyftet.

Syftet med den här handboken är att ge ytterligare verktyg för att använda de olika bilderna i kommunikationen inom räddningsbranschen. Handboken förser en med allmän information om frågor i anslutning till bildupptagningarna som det är viktigt att organisationerna inom räddningsbranschen beaktar i sin kommunikation. Varje organisation ger också separata anvisningar om frågor i anslutning till bilder i sina närmare anvisningar och kan alltså tillämpa den här handboken på ett sätt som lämpar sig för den lokala processen.

Handboken baserar sig på följande dokument:

- Anvisning om hantering av bildmaterial
(Räddningsverkens partnerskapsnätverk 2016)
- Promemorian Kuvaaminen pelastustoimintatehtävissä
(”Fotografering under räddningsuppdrag”)
(Inrikesministeriets räddningsavdelning 2017)
- Tillämpningsanvisningen Kamerakuva ja tallenteet pelastustoimen tehtävissä (”Kamerabild och inspelningar i räddningsväsendets uppgifter”) (Räddningsverkens gemensamma ICT-projekt/
partnerskapsnätverk 2018)
- Utredningsrapporten Kamerakuvan käsittely pelastustoimen tehtävissä
(”Hanteringen av kamerabilder i räddningsväsendets uppgifter”)
(Räddningsverkens gemensamma ICT-projekt/partnerskapsnätverk 2020)
- Organisationsspecifika fotograferingsanvisningar
(Södra Karelen's räddningsverk, Birkalands räddningsverk).

Eftersom räddningsväsendets resurser är begränsade och de också varierar från organisation till organisation, lämpar sig allmängiltiga anvisningar eller modeller inte nödvändigtvis automatiskt på alla organisationer. Därför rekommenderas det att varje organisation utöver denna handbok också själv drar upp riktlinjer och ger närmare anvisningar för sin personal om användningen av bilder.

Handboken har utarbetats i samarbete med Räddningsverkens gemensamma ICT-projekt och Finlands brandbefälsförbund inom ramen för projektet Strategisk kommunikation som administreras av Räddningsinstitutet 2020–2022 och finansieras av Brandskyddsfonden. Ett varmt tack till alla som deltagit i arbetet för en värdefull insats i den gemensamma utvecklingen.

2 Terminologi som använts i handboken

Bild. Med bild avses här i stor utsträckning alla kamera-, foto- och videoinspelningar som kan ses med tekniska medel efter att de tagits. Det har ingen betydelse vilken utrustning man använder: bilden kan ha tagits med en manuell kamera, telefon eller UAS-apparat eller med någon annan utrustning som lämpar sig för att producera bildmaterial.

Offentlig bild. Med offentlig bild avses en myndighets bildinspelningar som inte är sekretessbelagda enligt offentlighetslagen. När man använder bilder ska man beakta bestämmelserna om skydd av personuppgifter, som kan begränsa användningen av offentliga bilder. Offentliga bilder är till exempel:

- Bilder med räddningsverkets anställda och/eller materiel i fokus.
- Bilder som inte innehåller uppgifter som enligt lagen är sekretessbelagda (till exempel uppgifter om hälsotillståndet hos en person).
- Neutrala bilder som har tagits särskilt för kommunikationsändamål, till exempel från evenemang eller från det dagliga arbetet inom organisationen.

Sekretessbelagda bilder, det vill säga bilder som inte är offentliga. En sekretessbelagd bild har föreskrivits i lagen om att vara sekretessbelagd. Den ska inte publiceras eller överlätas vidare utan att man har lagenlig rätt att få information om sekretessbelagda uppgifter. Inom räddningsbranschen är bilder som inte är offentliga till exempel:

- Bilder som kränker brottsoffrens och de delaktigas integritetsskydd.
- Bilder som i myndighetsverksamheten visar sekretessbelagda ärenden eller material, såsom uppgifter om ledningscentraler eller informationssystem (till exempel strukturella lösningar, säkerhetssystem, information som inte är offentlig och som ingår i operativa system).

Räddningsuppdrag, det vill säga larmuppdrag.

Tillsynsuppgift, det vill säga brandsynsuppgift.

UAS. Förkortningen kommer från orden unmanned aircraft system. Termens motsvarigheter på svenska är bland annat miniatyrhelikopter, RPAS, obemannade uttrycksfartyg och drönare (drone).

Verkshöjden uppnås om verket är ett resultat av upphovsmannens självständiga och unika kreativa arbete. I praktiken betraktas som verk vilket som helst resultat av ett kreativt arbete som är så originellt att någon annan inte skulle göra exakt samma sak.

Upphovsrätt är den rätt som tillkommer upphovsmannen till ett verk (inklusive den som tar en bild) som uppnår verkshöjden. Det innebär upphovsmannens grundläggande ensamrätt att besluta om användningen av sitt verk, varvid andra inte har rätt att använda verket utan upphovsmannens tillstånd.

Närstående rättigheter skyddar material genom kreativt arbete, vars verkshöjd inte uppnås och som på så sätt inte direkt skyddas från upphovsrätten. Den som tagit bilden får av de närstående rättigheterna samma moraliska rättigheter för fortsatt användning av sin bild som han eller hon skulle få av verkshöjden för verket som upphovsrätten ger upphov till.

3 Lagstiftning om användning av bilder

Tillgänglighetsdirektivet och lagen om digitala tjänster

Förpliktade av EU:s tillgänglighetsdirektiv gör myndigheterna (inom räddningsbranschen) sina digitala tjänster tillgängliga: innehållet är lättbegripligt, tjänsterna är lätta att använda och man har beaktat assisterande teknik. Tillgängligheten gäller också bilder. Lagen om digitala tjänster stärker tillgänglighetsdirektivet till förpliktande nationell lagstiftning och preciserar dess nationella specialkrav.

Offentlighetslagen och förvaltningslagen

Offentlighetslagen stärker den offentliga förvaltningens verksamhet och öppenheten i beslutsfattandet samt förhindrar maktmissbruk. Den definierar myndighetshandlingar, handlingars offentlighet, information om myndigheternas verksamhet samt handlingssekretess. Förvaltningslagen kompletterar lagstiftningen om myndigheternas verksamhet genom att närmare föreskriva om hur handlingarna ska lämnas in och om behandlingen av ärendet hos myndigheterna.

Räddningslagen

Myndighetens verksamhet grundar sig på lagen. Räddningslagen är den primära lagen som fastställer räddningsverkets lagstadgade uppgifter och skapar också en grund för användning av bilder i anslutning till räddningsväsendets lagstadgade uppgifter.

Lagstiftning om personuppgifter

I den allmänna dataskyddsförordningen (GDPR) fastställs de personuppgiftsansvarigas skyldigheter att skydda uppgifter, informera de registrerade och påvisa dessa krav. I förordningen preciseras de registrerades rätt att behandla och hantera sina uppgifter. Den nationella dataskyddslagen preciserar rätten att behandla personuppgifter på nationell nivå. Mer information om dataskydd.

Lagen om informationshantering

Informationshanteringslagen förpliktar och styr myndigheterna att ordna sin ärendehantering så att myndigheterna enkelt kan betjäna sina kunder och skapa kundhelheter av informationsmaterialet. Lagen innehåller också allmänna krav på informationssäkerhet och hantering av informationsmaterialets livscykel.

Upphovsrättslagstiftningen

Hur upphovsrätten och dess giltighetstid bestäms föreskrivs i upphovsrättslagen. Upphovsrätten hör alltid i första hand till upphovsmannen, men lagstiftningen kan ge undantag i fråga om myndigheternas informering, överföring av upphovsrätt samt i anslutning till upphovsrätten till verk som uppkommer under ett anställningsförhållande.

Lagstiftningen om integritetsskydd

Bestämmelser om skyddet för privatlivet (hemfrid och skydd för konfidentiella meddelanden) finns i 10 § i grundlagen, genom vilken man skyddar en person om obehogat ingripande i personens liv av en myndighet eller andra utomstående. Inom hemfriden ska räddningsmyndighetens lagbaserade åtgärder stå i rätt proportion till integritetsskyddet. Lagen om integritetsskydd i arbetslivet ger arbetsgivaren metoder för att begränsa integritetsskyddet på arbetsplatsen, till exempel genom narkotikatest och kameraövervakning.

4 Användning av bilder som tagits inom räddningsbranschen för olika kommunikationsbehov

Inom räddningsväsendet kan fotograferingsbehoven grovt indelas i följande delområden:

- För att skapa en lägesbild av räddningsverksamheten och dela den med andra som deltar i uppgiften. Kommunikation om situationen inom organisationerna samt med olika externa målgrupper.
- Verifiering av observationer som gjorts under tillsynsuppgifterna
- Brandutredning och eventuellt annan olycksundersökning (till exempel på begäran av polisen)
- Intern och extern säkerhetsutbildning och -kommunikation
- Dokumentering av verksamheten samt information om verksamheten till interna och externa målgrupper.

Gränsdragningarna är dock inte strikta: en bild som tagits under ett räddningsuppdrag kan vara nödvändig till exempel vid utförandet av ett övervakningsuppdrag eller vid dokumenteringen av räddningsverkets verksamhet.

4.1 Bilder tagna vid räddningsuppdrag samt vid brandutredning eller annan olycksundersökning

Räddningsuppdrag

Det är motiverat att ta bilder under räddningsuppdrag till exempel i följande situationer:

- i historiskt, samhälleligt eller regionalt betydelsefulla uppgifter, såsom
 - stora byggnadsbränder som får allmän uppmärksamhet
 - särskilda eller långvariga vägtrafikeräddningsuppdrag
- djurräddningsuppdrag som ofta har ett kommunikativt värde
- specialmateriel som används första gången vid en olycka.

Bilder som tagits i samband med räddningsuppdrag kan vara offentliga eller sekretessbelagda, vilket i första hand bestäms enligt offentlighetslagen. Oberoende av materialets offentlighet är en bild som tagits under ett räddningsuppdrag i regel en myndighetshandling eller en del av en myndighetshandling.

Offentliga bilder som tagits i räddningsuppdrag kan utnyttjas i kommunikationssyfte om följande ramvillkor uppfylls:

1. Bildens användningsändamål grundar sig på lagstiftning (till exempel förebyggande av olyckor).
2. Bilden innehåller till exempel inte följande:
 - saker som gäller säkerhet i samhället, befolkningsskydd som organiseras av myndigheter och beredskap inför undantagsförhållanden
 - information som ingår i myndigheternas informationssystem
 - information som identifierar en bild som tagits inom ramen för hemfriden (till exempel en identifierbar gårdsplan som hör till ett hus eller insidan av en bil)
 - utomstående aktörers affärshemligheter.
3. Bilden kränker inte integritetsskyddet, det vill säga innehåller till exempel följande:
 - personuppgifter som kan identifieras direkt eller indirekt (till exempel namn, adress, ansikte, vakansnummer, registerbeteckning)
 - information av vilken det framgår någon sekretessgrund som kan härledas till personen (till exempel social eller ekonomisk situation, hälsotillstånd, sjukdom eller skada, samhällelig, politisk eller religiös övertygelse, sexuell läggning/beteende eller brott, straff eller påföljd för brott)
 - information som placerar föremålet för bilden i en viss miljö som omfattas av offentlig frid (till exempel ämbetsverk, affärslokaler, möteslokaler)
 - Obs! Det kan vara möjligt att utnyttja ovan nämnda bilder om man har fått tillstånd till det av ägaren/förvaltaren av fastigheter eller andra lokalerna som syns på bilderna eller i dem.
4. När man använder en bild ska man respektera upphovsrätten och följa upphovsrättslagstiftningen.
5. Bilden stöder räddningsbranschens värderingar: mänskligt, professionellt, tillförlitligt.

6. Bilden kan inte tolkas som reklam eller den kan inte anses gynna/rekommendera en viss produkt eller tjänst.
7. Användningen av bilden har övervägts och man avtalar om användningen av bilder från fall till fall.

När man fotograferar med en drönare (UAS) ska man utöver dessa anvisningar även beakta [Traficoms anvisningar](#).

Räddningsbranschens värderingar ska beaktas vid fotograferingen och användningen av bilder. Aktörer inom räddningsbranschen har långt ifrån alltid behovet av att publicera bilder på olycksituationer, särskilt om det till exempel är fråga om en enskild persons hem. På uppdragen borde man kritiskt fundera över om situationen överhuvudtaget är sådan att det är nödvändigt att ta bilder av den för allmänt bruk.

Inom räddningsväsendet tar man i första hand bilder under uppdrag för att utreda fallet eller utveckla myndighetsverksamheten, inte till exempel för att uppnå synlighet. I vissa organisationer inom branschen har man dock konstaterat att en god praxis är att ta med kommunikationsexperter och andra aktörer inom kommunikation som producerar bildmaterial för räddnings- och övervakningsuppgifter även för rent kommunikationsbehov. Under den senaste tiden har bland annat arbetsdagsbeskrivningar och andra verkliga berättelser om räddningsbranschens vardag nått olika målgrupper effektivt. Då har man med hjälp av dem kunnat göra en effektiv säkerhetskommunikation, men också stärka till exempel bilden av arbetsgivaren eller medborgarnas förtroende för räddningsmyndigheten. Det är också bra att komma ihåg att inte bara personer i kommunikationsuppgifter inom räddningsbranschen, utan också andra yrkespersoner och experter inom branschen, kan producera vardagliga berättelser inom branschen.

Tillsynsuppdrag

Med hjälp av bilder från tillsynsuppdragen kan man bevisa observerade missförhållanden och goda säkerhetslösningar. Bilder som tagits under tillsynsuppdrag lämpar sig ofta också för säkerhetskommunikation. Enligt lagen är det tillåtet att fotografera ur ett bevisperspektiv under tillsynsuppdragen. Om bilderna utnyttjas i kommunikationssyfte ska man beakta till exempel eventuella affärshemligheter och korrekt hantering av materialet.

Brandutredning

Genom att fotografera vid en brandutredning kan man stöda undersökningsslutsatserna från orsakerna till olyckan. En viktig funktion i brandutredningen är också att stöda utvecklingen av räddningsverksamheten. Bilder som tagits i brandutredningssyfte lämpar sig i vissa fall även för kommunikationen inom branschen (till exempel säkerhetskommunikation och -utbildning, information om att arbeta inom branschen).

Användningen av bilderna förutsätter alltid noggrant övervägande av myndigheten, så det är bra att från fall till fall överväga fördelarna med att publicera bilden i förhållande till de eventuella olägenheterna. Tröskeln för publikationen ska hellre vara för hög än allt för låg. Det är också bra att beakta att även om det är tillåtet att ta bilder i en situation i fråga är det inte nödvändigtvis läge att publicera den.

I regel är det möjligt att vidareanvända och publicera bilder som tagits i samband med räddnings- eller övervakningsuppdrag samt i samband med brandutredning, om de sekretessbelagda uppgifterna avlägsnats från bilden. Det är inte nödvändigtvis möjligt att avlägsna identifierbara uppgifter om privatlivet och hemfriden från gården till ett egna hemshus som är en allmän bild, varvid bilden inte heller ska publiceras. Däremot är en noggrant avgränsad bild av en bränd tvättmaskin en bild av allmän karaktär, vilket kan göra det möjligt att använda den till exempel i säkerhetsutbildningen. Det är dock bra att beakta att nya kameror och mobila enheter ofta också sparar geodata i bildernas metadata, med vilka bilden kan identifieras mycket noggrant till ett visst ställe. Sådana metadata ska raderas i bildbehandlingsprogrammet innan bilderna publiceras.

Dessutom bör man beakta att även om bilden inte innehåller sekretessbelagd information, kan eventuella personuppgifter hindra publiceringen av bilden. Till exempel när det är fråga om en bild som föreställer en person ska man be objektet om att ge sitt samtycke till att bilden används i reklam eller marknadsföringssyfte.

4.2 Bilder tagna i andra situationer

Utöver beskrivningen av de ovan beskrivna uppgifterna enligt räddningslagen kan räddningsverken också ha behov av att fotografera till exempel vid övningar, publikevenemang och andra tillställningar. Utgångspunkten är att sådant material i första hand används till exempel för den interna och externa utbildningen, dokumentering av verksamheten, marknadsföring av evenemang och annan evenemangskommunikation eller för att berätta om räddningsväsendets vardag.

Om fotografering utanför uppdrag som avses i räddningslagens ska man komma överens om med övningsledaren eller den som arrangerat tillställningen. Likaså avtalas från fall till fall om användning, förvaring och eventuell överlåtelse av bilder för fortsatt användning.

Lagstiftningen tillåter fotografering i offentliga lokaler utan särskilt tillstånd, men till exempel vid offentliga tillställningar är det god sed att informera objekten om att man tar bilder. Dessutom ska den som tar bilderna kunna berätta för dem som fotograferas varför, vad man tar bilderna av, hur bilderna förvaras och till vem de eventuellt överläts. De personer som fotograferas ska också ha möjlighet att påverka publiceringen och den fortsatta användningen av bilderna.

Kom ihåg att även om det i princip är tillåtet att fotografera i ett offentligt rum, är det inte nödvändigtvis tillåtet att publicera bilderna.

5 Behandling av bildmaterial

Vid behandlingen av bilderna ska organisationerna internt bedöma behovet av att använda bilderna och fastställa användarrättigheterna i enlighet med personernas arbetsuppgifter. I fråga om andra aktörer som deltar i räddningsverksamheten grundar sig behandlingen av bilderna på ett databehandlingsavtal.

5.1 Utrustning för att ta bilder

Arbetsgivaren inom räddningsbranschen ska se till att varje arbetstagare har den möjlighet att ta bilder som arbetsuppgifterna förutsätter – oavsett om det är fråga om fotografering i en uppgift enligt räddningslagen eller fotografering i en annan situation. Bildmaterialet kan tas till exempel med telefon, surfplatta, vanlig manuell kamera, kamera monterad på en räddningsbil, overallkamera eller UAS-enhet.

Grunderna för myndigheternas informationssäkerhet fastställs [i lagen om informationshantering inom den offentliga förvaltningen \(906/2019\)](#). Alla anordningar som används ska vara godkända av räddningsverket. Även överföringen av bildmaterial från en anordning till en annan ska genomföras på ett datasäkert sätt. Sekretessbelagd information får överföras i ett allmänt datanät endast med hjälp av en krypterad eller på annat sätt skyddad dataöverföringsförbindelse.

Bilderna ska tas bort från anordningarna när de har överförts till räddningsverkets server. Kom också ihåg att koppla bort den automatiska säkerhetskopieringen till molntjänsten i inställningarna på de anordningar som används för att ta bilder. Annars hamnar bildmaterialet via ifrågavarande tjänster utanför Finlands gränser, varvid det också är utsatt för eventuellt missbruk.

5.2 Offentliga och sekretessbelagda bilder

När bilder tas under uppdrag som avses i räddningslagen utgör inspelningen i regel en myndighetshandling. Då ska offentlighetslagen och eventuella sekretessbestämmelser beaktas i den fortsatta användningen av bilden i kommunikativt syfte. Materialets offentlighetsgrad fastställs från fall till fall utifrån vad som syns på bilden. Enligt offentlighetslagen är till exempel uppgifter om hälsotillstånd eller personliga förhållanden, företagshemligheter, uppgifter om brottsmisstankar eller förundersökningar samt uppgifter som kränker olycksoffret eller dennes närstående sekretessbelagda.

5.3 Mottagning av bilder

En organisation inom räddningsbranschen kan ta emot bildmaterial från andra myndigheter, samarbetsorganisationer och enskilda personer såväl inom som utanför räddningsbranschen. Dessutom kan allmänna bilder som används i kommunikationen laddas ner gratis med CC-licens från olika molntjänster.

Om organisationen tar emot bilder från utomstående ska ett skriftligt överlåtelseavtal upprättas. Avtal behövs för överlåtelse av tillräckliga användarrättigheter. Utöver upphovsrättsfrågor är det bra att i avtalet så noggrant som möjligt nämna:

- Vilket och hurdan material gäller avtalet?
- Från vilket evenemang tas bildmaterialet?
- Vem är det som överläter bilden?

Bildmaterial kan till exempel fås för tillsynen även av en utomstående som eventuellt har upptäckt en säkerhetsbrist i sin omgivning. Då kan det till exempel vara fråga om en anmälan enligt räddningslagen (379/2011) om uppenbar brandfara eller säkerhetsrisk. Om bilden lämpar sig för att verifiera säkerhetssituationen kan den tas emot och lagras enligt samma principer som organisationens övriga bildmaterial. Då rekommenderas att bildtagaren fyller i en blankett för mottagning av bildupptagningar, som skannas och sparas i samband med bildmaterialet.

5.4 Att redigera, spara och arkivera samt förstöra

Bilder som ska förvaras kan behandlas tekniskt, men de ska inte bearbetas avsiktligt. I allmänhet är utgångspunkten att ju färre bilder som redigeras, desto bättre. Bildens värde ökas av dess äkthet, och till exempel medierepresentanter anser att man inte över huvud taget borde skicka dem behandlade bilder. Det lönar sig att sträva efter att ta bilden så att den inte längre behöver behandlas separat i efterhand till exempel på grund av något intresse hos den som ska skyddas. Det är bättre att avgränsa identifierbar information utanför bilden än att suddas eller på annat sätt "manipulera" bilden.

När bilder sparas är det bra att alltid nämna fotograferingsplats och -tid, händelse samt i mån av möjlighet de personer som finns på bilderna. I eventuella specialsituationer ska bildmaterial som tagits med egna anordningar utan dröjsmål överföras till organisationens inspelningar. Bilder som tagits i olyckssituationer får inte förvaras som sådana i arbetstagarrens personliga anordningar eller på inspelningsskivor, utan bilderna ska så snart som möjligt efter att de tagits överföras till organisationens bildarkiv enligt respektive organisations egna anvisningar. Varje organisation utser separat personer som arkiverar bildinspelningar.

Bilder på olyckssituationer överförs till räddningsväsendets resurs- och olycksstatistik enligt de gällande anvisningarna i PRONTOS olycksrapport och den teknik som systemet möjliggör. De system som används för förvaring och dataöverföring av bilder ska uppfylla myndigheternas informationssäkerhetskrav och vid systemupphandlingar ska även kravet på lagring av logguppgifter i informationshanteringslagen beaktas.

Bildmaterial som gäller ett objekt för räddningsverksamheten och som sparats i räddningsverksamheten ska med stöd av räddningslagen föras in i åtgärdsregistret, om det inte är fråga om bildmaterial som är avsett för kommunikation eller annat sådant bildmaterial som inte egentligen har med uppgiften att göra eller brandutredningen i samband med den.

Vid förvaring av sekretessbelagda bilder ska man iaktta särskild noggrannhet och organisationernas egna anvisningar om hantering av icke-offentligt informationsmaterial. Man ska sträva efter att ta bort bilderna när användningsbehovet har upphört. Sekretessbelagt material ska förses med anteckningen "SEKRETESSBELAGD". Dessutom ska det av bilden framgå till vilka delar den är sekretessbelagd och vad sekretessen grundar sig på. Materialet kan i vissa fall också vara endast delvis sekretessbelagt och delvis offentligt. I allmänhet är sekretessbelagda bilder dock helt sekretessbelagda.

Bildmaterial som använts i kommunikationen och för att verifiera en tillsynssituation kan förvaras i arbetstagarens egen anordning, om det är nödvändigt för skötseln av arbetsuppgifterna. Även i dessa fall används dock organisationens filserver för arkivering av bildmaterial.

Offentliga bilder sparas och arkiveras i allmänhet på ett annat ställe än de sekretessbelagda bilderna. Offentliga bilder kan utnyttjas till exempel i kommunikationssyfte och överlåtandet av dem är friare. Det finns också en gemensam bildbank för att dela offentliga bilder inom räddningsbranschen (målet är att den ska tas i bruk under sommaren 2022). Målet är att bilden i fortsättningen utöver att sparas offentligt i organisationens egna arkiv också ska sparas i banken i fråga så att den också kan utnyttjas av alla. Mer information om bildbanken ger expertnätverket för säkerhetskommunikation/brandingenjör Esa Tuominen (situation 05/2022).

Inom räddningsbranschen uppstår ofta material som kan anses vara av kulturhistoriskt värde. Det är bra om organisationerna separat kommer överens om användningen, lagringen och arkiveringen av sådant material. Dessutom kan organisationerna vid behov ge sin personal separata anvisningar om användningen och arkiveringen av inspelningarna även på annat sätt.

5.5 Överlämnande av bilder

Bilder kan överlätas till exempel till medier på begäran. När bilder delas ut till medier ska man använda eget omdöme och iaktta jämlikhet samt kontrollera att det inte finns något lagstadgat hinder för överlåtandet. Sekretessbelagda bilder får inte överlätas till medier eller i övrigt användas i kommunikationssyfte.

Ett fungerande mediasamarbete är viktigt för räddningsmyndigheten. Genom att dela bilderna kan man också minska spridningen av ögonvittnesbilder. I allmänhet ansvarar den jourhavande brandmästaren vid räddningsverken eller en person utsedd av den jourhavande brandmästaren för de bildförfrågningar som medierna framför. I synnerhet djurräddningsuppdrag intresserar medierna och bilderna från dem kan överlåtas vidare med räddningsledarens tillstånd – förutsatt att innehavaren av upphovsrätten ger sitt samtycke. Om det är fråga om ett produktions- eller sällskapsdjur ska tillstånd för överlåtelsen begäras av ägaren.

Bilden blir offentlig när behandlingen av ärendet inom räddningsväsendet upphör, om inte materialet särskilt har definierats som sekretessbelagt. En offentlig upptagning ska lämnas in utan dröjsmål, dock senast två veckor efter begäran om handlingen. Om bilden innehåller personuppgifter ska man separat kontrollera om den som begär uppgifterna har rätt att behandla dem med stöd av dataskyddslagen. Personer som identifieras på bilderna ska ge tillstånd att använda materialet. I fråga om minderåriga ska vårdnadshavaren ge tillstånd.

Utlämnande av material enligt offentlighetslagen är i princip avgiftsfritt. En skälig avgift kan tas ut om det är särskilt arbetsamt att leta fram materialet (till exempel om begäran om information inte har specificerats). Om en myndighet vägrar att lämna ut de begärda uppgifterna, ska den som begär om uppgifterna informeras om följande: 1) meddela vad vägran beror på 2) ge upplysningar om rätten att föra ärendet till myndigheten för avgörande 3) ställa frågan om den som begär om uppgiften önskar att ärendet hänskjuts till myndigheten för avgörande, samt 4) ge upplysningar om de avgifter som uppbärs för behandlingen.

Att dela bilder som tagits med hjälp av uppgifter enligt räddningslagen till exempel till medier får inte äventyra myndighetens övriga verksamhet, till exempel förundersökningar. Om en utredning av ett fall pågår, ska bilderna i regel inte publiceras eller delas vidare. I vissa fall kan man dock vid behov närmare komma överens med den undersökande myndigheten om policyn för utlämnande av bilder.

6 Upphovsrätt vid användning av bilder

Enligt upphovsrättslagen tillkommer upphovsrätten alltid upphovsmannen till verket. Vid fotografering uppkommer upphovsrätten alltså för bildupptagningar som uppnår den s.k. verkshöjden. I praktiken har det visat sig att verkshöjden för att fotografera verk inte nödvändigtvis uppnås. Även i dessa fall får den som tar bilden dock närstående rättigheter.

I ett anställningsförhållande uppkommer upphovsrätt till fotografiska verk som uppnår verkshöjden för den som tar bilden. Upphovsmannen kan dock överlåta sin upphovsrätt till arbetsgivaren genom ett separat avtal. Det är också bra att beakta att även om upphovsrätten tillkommer till den som tar bilden, hör användarrättigheterna till de bilder som tagits i samband med räddningsväsendets arbetsuppgifter till arbetsgivarorganisationen. Enligt synpunkter i den juridiska litteraturen har arbetsgivaren med stöd av regeln för normal användning rätt att använda fotografier som arbetstagaren tagit i samband med en viss arbetsuppgift i den omfattning som den normala verksamheten förutsätter. Då grundar sig omfattningen av användningen framför allt på för vilket ändamål bilden har tagits.

Inom räddningsbranschen ger varje organisation närmare anvisningar om upphovsrätt i sina egna riktlinjer. Ett muntligt avtal är juridiskt sett lika hållbart som ett skriftligt avtal, men det är nästan omöjligt att verifiera innehållet i ett muntligt avtal i en eventuell tvistesituation i efterhand. I organisationer är det bra att överväga i vilka situationer man kommer överens om användningen av bilderna muntligt och när det är skäl att ingå ett skriftligt avtal.

Upphovsrättslagstiftningen bör beaktas också i situationer där bilden har tagits inom ramen för myndighetsverksamhet och bilderna tolkas som en del av en myndighetshandling. Då kan exempelvis offentlighetslagen, förvaltningslagen och upphovsrättslagen till och med stå i konflikt med varandra. Dessutom bör man beakta att upphovsmannen alltid, om han eller hon så önskar, har rätt att i enlighet med god sed bli nämnd i samband med att bilden publiceras, antingen med sitt namn eller med sin signatur.

I ett anställningsförhållande kan upphovsrätten avtalas till exempel i arbetsavtalet eller genom ett separat avtal. Kontrollera separat din egen organisations riktlinjer för detta enligt behov.

[Läs mer på Kuvasto ry:s webbplats om det som ska skrivas in i avtalet.](#)

För att klargöra de juridiska ansvarsfrågorna kan en organisation inom räddningsbranschen upprätta ett separat skriftligt databehandlingsavtal där man kan dra upp riktlinjer för till exempel randvillkoren för användningen av bilder som avtalsbrandkårerna tagit. Myndighetsstatus befriar inte organisationen från ersättningsskyldigheten för upphovsrätten om den som tar bilden så begär det.

Användningen av bilder mellan avtalsbrandkårerna och räddningsverket är etablerad. Avtalsbrandkårerna har till exempel på begäran kunnat överlåta bilderna till räddningsverket för att användas på villkor som liknar separata Creative Commons-licenser, även om brandkårerna inte har någon direkt hänvisning till licenserna i fråga. Avtalsbrandkåren beslutar dock inte om beviljandet av licenserna, utan det görs av upphovsrättsinnehavaren.

[Läs mer om lagstiftning och praxis i anslutning till upphovsrätten här.](#)

I frågor som gäller upphovsrätt kan organisationerna inom räddningsbranschen vid behov också kontakta upphovsrättsorganisationerna för att få råd.

7 Om dataskydd och integritetsskydd vid användning av bilder

Fotografering av personer genom inspelande kameraövervakning eller någon annan motsvarande lösning skapar ett personregister ifall en enskild person kan identifieras på bilden. Om neutrala bilder, till exempel bilder från evenemang, används i kommunikationen ska de identifierbara personerna ge (muntligt) tillstånd till att man använder bilden eller videon. För minderåriga ska man få tillstånd av vårdnadshavaren. I situationer där en utomstående part ber räddningsmyndigheten att lämna ut bilder som innehåller personuppgifter, ska man separat kontrollera huruvida den som begäran om informationen har rätt att behandla personuppgifter med stöd av dataskyddslagen.

Videoinspelningar som tagits i realtid under uppdrag behandlas som myndighetshandlingar eller delar av dem på samma sätt som vilket bildmaterial som helst som har lagrats i räddningsverksamheten. Inspelningen utgör en del av registret över inspelningar av räddningsuppdrag, varvid man måste beakta dataskyddslagstiftningen och bland annat fästa uppmärksamhet vid hur den registrerade informeras om registret. Uppgifterna ska i regel skickas i skriftligt format. Information som riktar sig till allmänheten kan ges till exempel på webbplatsen.

8 Sammanfattning och summeringar

8.1 Saker att beakta när man använder bilder

- Datasäkerhet, dataskydd, tillgänglighet, upphovsrätt, integritetsskydd.
- Krav som ställs på materielen.
- Frågor som gäller ansvar och makt.
- Etik och värderingar, räddningsbranschens och kommunikationens mål.
- Gemensamt arbete, kollegialt lärande och spridning av god praxis och material.
- Offentliga och sekretessbelagda bilder.
- Hantering, förvaring och arkivering av bilder.

8.2 Några exempel: får man publicera bilden utan att bryta mot bestämmelser och föreskrifter?

Att ta bilder under räddningsuppdrag, tillåtet att publicera

Bild 1. Exempel (1) på offentlig bild

Bild 2. Exempel (2) på offentlig bild

(Bilder: Södra Karelen räddningsverk 2022; Julius Rito/Mellersta Nylands räddningsverk.)

FRÅGA: Ett egnahemshus har brunnit ner. Får man lägga ut på Twitter en bild som tagits från innergården till ett bränt hus? På bilden syns inga människor, utan endast brandskador och lös egendom.

SVAR: Man kan ha som huvudregel att en bild av en olycka som tagits inom ramen för hemfriden inte ska publiceras i sociala medier även om bilden inte visar människor (hemfridsskyddet har definierats som en grundläggande rättighet i grundlagen, vilket påverkar tolkningen av bilden).

FRÅGA: Offentliga bilder av en terrängbrand har tagits med informations- syfte. Kan man publicera bilderna på sociala medier?

SVAR: I regel ja. Man ska dock se till att det på bilden inte syns till exempel personer som vistas på privata gårdar.

FRÅGA: Vi räddade en kut från stranden. Kan jag lägga ut på Twitter en bild av kuten ensam eller med en expert inom räddningsbranschen?

SVAR: Man kan fritt lägga ut bilder av vilddjur i sociala medier. För den som hör till räddningsväsendets personal behövs samtycke, om personen kan identifieras på bilden.

Att ta bilder i andra situationer, tillåtet att publicera

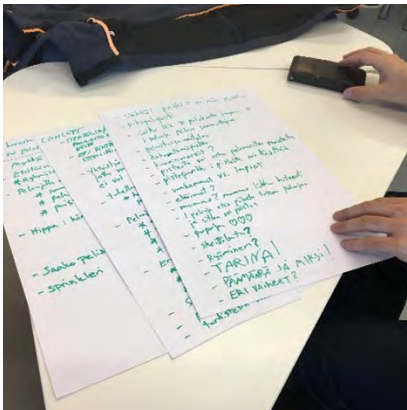

Bild 3. Exempel (3) på offentlig bild
(Bilder: Räddningsinstitutets arkiv.)

Bild 4. Exempel (4) på offentlig bild.

Obs! I bilderna 3 och 4 kan det vara fråga om en bild som tagits i en miljö som kan identifieras inom ramen för offentlig frid. Då ska det i regel finnas tillstånd av den som äger eller förvaltar lokalerna att publicera bilden. I samband med fotografering i motsvarande situationer är det också bra att informera till exempel dem som deltar i olika evenemang om fotograferingen och den eventuella fortsatta användningen av bilderna.

8.4 Kommunikation enligt värderingarna och användning av bilder inom räddningsbranschen

- När räddningsbranschen publicerar bilder och videor om räddningsverksamheten ska inspelningarna inte fokusera på olycksoffren.
- På bilderna ska det inte synas några identifierbara uppgifter, såsom hem, gårdar, fordon eller företagsuppgifter.
- Man ska be om samtycke till fotograferingen av dem som fotograferas alltid när det är möjligt.
- Tillstånd att fotografera minderåriga begärs av vårdnadshavaren.

- Integritetsskyddet och hemfriden respekteras.
- Upphovsrätten respekteras.
- Man ber om tillstånd av materialets upphovsman och hänvisar till det på korrekt sätt.
- Publikationerna är tillgängliga: det språk som eventuellt används i inspelningarna är tydligt, bildvärlden är mångsidig, videorna textas och alt-texter läggs till bilderna och videorna.

- Vid en olycka får fotograferingen inte störa räddningsverksamheten.
- Det är viktigt att se till att till exempel de anhöriga får information om eventuella olyckor från polisen, inte från de sociala medierna eller andra medier.
- I säkerhetskommunikationen instrueras medborgarna att inte ta bilder vid eventuella olycksituationer. Dessutom betonas vars och ens skyldighet att hjälpa eventuella offer i situationen.

- Överväg om du överhuvudtaget behöver ta bilder av varje situation.
- Fotografering är i princip tillåten vid räddningsuppdrag, men publiceringen av bilden är förknippad med exakta begränsningar. Det är alltid bättre att överväga att använda bilden på förhand än att eventuellt ångra att man publicerade den i efterhand.
- Det är bra om varje organisation ger personalen separata anvisningar om hur bilderna ska användas.

Bild 5. Kommunikation enligt räddningsbranschen värderingar och användning av bilder

8.5 Sammanfattning: vad får man ta bilder av?

I diagram 1 sammanfattas var och när räddningsväsendet får ta bilder och vad som ska beaktas i situationer (källa: Genomgång av utredningsrapporten och anvisningarna om Kamerakuva pelastustoimessa ("Kamerabilder inom räddningsväsendet"), 2020).

Allmänna platser

- Alla platser som är öppna för allmänheten
- Till exempel gator, parker, planer, hotellrum, köpcentrum, aulor i ämbetsverk, trafikmedel, vägar, skogar, naturen
- I regel är det tillåtet att ta bilder.

Att observera:

- Systematisk och omfattande fotografering kan kräva en konsekvensbedömning.

Platser som skyddas av offentlig frid

- Platser som allmänheten inte har tillträde till
- Till exempel ämbetsverk, affärslokaler, kontor, produktionsanläggningar, mötesrum, andra motsvarande rum/byggnader eller inhägnade gårdsplaner
- Det är tillåtet att ta bilder i samband med räddningsväsendets uppgifter.

Att observera:

- Informera om fotograferingen/öppenhet
- Undvik onödigt fotograferande av de personer som befinner sig på platsen
- Undvik att ta bilder av affärshemligheter/skyddsarrangemang (sekretessbedömning).

Platser som skyddas av hemfrid

- Platser avsedda för boende
- Till exempel bostäder, fritidsbostäder, tält, trappuppgångar i bostadshus, privata gårdar
- Det är tillåtet att ta bilder i samband med räddningsväsendets uppgifter.

Att observera:

- Informera om fotograferingen/öppenhet
- Undvik onödigt fotograferande av de personer som befinner sig på platsen
- Undvik onödigt fotograferande av personliga föremål/förhållanden som berättar om de personliga förhållandena
- Om det på bilden finns identifierbara personer eller uppgifter om deras personliga förhållanden som man kan dra slutsatser om, ska bilderna klassificeras som sekretessbelagda.

Behovet av att informera och av eventuell tystnadsplikt betonas

Diagram 1. Var och när får räddningsväsendet ta bilder och vad ska man ta i beaktande.

Läs mer om tillåtna platser för att ta bilder, till exempel kapitel 24 [i strafflagen \(olovlig observation\)](#).

Länkar och ytterligare läsning

[Yleistietoa tekijänoikeudesta](#)

[Visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeuksista](#)

[Ohjeita ja vinkkejä verkkopalvelujen saavutettavuuteen](#)

[Etelä-Suomen aluehallintoviraston saavutettavuusvalvonnan verkkosivusto](#)

[Tietosuojasta ja GDPR-asetuksesta – tietosuojavaltuutetun toimiston verkkosivusto](#)

[Pelastuslaitosten viestintäopas 2.0 – Koulumaalin materiaali PDF-muodossa](#)

[Ajoneuvokameroiden käytössä huomioitavaa: Euroopan tietosuojaneuvoston ohje videokuvaamiseen](#)

Pelastusalan yhteinen turvallisuusviestinnän kuvapankki, lisätietoja:
Esa Tuominen, Kanta-Hämeen pelastuslaitos

Pelastusalan some-opas, lisätietoja: Aino Harinen, Pelastusopisto

Pesonen, P. 2019. Valokuvan lait - missä saa kuvata ja mitä julkaista?

Källor som används i handboken

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/2102. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L2102&from=FI>

Europa. Yleinen tietosuojasetus. https://europa.eu/youreurope/business/dealing-with-customers/data-protection/data-protection-gdpr/index_fi.htm

Hallintolaki 6.6.2003/434. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>

Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190306>

Laki julkisen hallinnon tiedonhallinnasta 906/2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190906#Pidm45237816141584>

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>

Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 13.8.2004/759. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040759>

Pelastuslaki 29.4.2011/379. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379>

Poliisilaki 22.7.2011/872. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110872>

Saavutettavuusvaatimukset. <https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/>

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#a731-1999>

Tekijänoikeus. www.tekijanoikeus.fi

Tietosuoja laki 5.12.2018/1050. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20181050>

Tietosuojavaltuutetun toimisto. <https://tietosuoja.fi/etusivu>

Annat opublicerat material som används i handboken

Anvisning om hantering av bildmaterial
(Räddningsverkens partnerskapsnätverk 2016)

Promemorian Kuvaaminen pelastustoimintatehtävissä
("Fotografering under räddningsuppdrag")
(Inrikesministeriets räddningsavdelning 2017)

Tillämpningsanvisningen Kamerakuva ja tallenteet pelastustoimen tehtävissä
("Kamerabild och inspelningar i räddningsväsendets uppgifter")
(Räddningsverkens gemensamma ICT-projekt/partnerskapsnätverk 2018)

Utredningsrapporten Kamerakuvan käsittely pelastustoimen tehtävissä
("Hanteringen av kamerabilder i räddningsväsendets uppgifter")
(Räddningsverkens gemensamma ICT-projekt/partnerskapsnätverk 2020)

Organisationspecifika fotograferingsanvisningar
(Södra Karelen räddningsverk, Birkalands räddningsverk).

PELASTUSOPISTO
RÄDDNINGSTINSTITUTET

ISBN 978-952-7217-64-1 (pdf)
ISSN 2342-9305 (pdf)